

Viljo S. Määttälän puheenvuoro Matti Palon
70-vuotisjuhlaseminaarissa Ylikannuksessa 6.4.2008.

Metsä ja musiikki Keski-Pohjanmaalla

Tallatessani monet kesät lehmien jäljessä lähimetsien paimenpoluilla tulivat minulle jo varhain tutuiksi erilaiset metsätyypit rikkaine kasvistoineen ja eläimineen. Laulu puolestaan oli parasta ikävantorjuntaa pitkinä yksinäisinä paimenpäivinä. Siten metsä ja musiikki tulivat minulle tärkeiksi jo paimenpoikavuosinani ja ovat siitä saakka olleet kiinteänä osana elämääni.

Keski-Pohjanmaa tunnetaan kiistattomasti eräänä maamme vahvimpana musiikkimaakuntana. Vahva kansanmusiikin perinne, runsas musiikin harrastajien ja ammattilaisten määrä, tasokas musiikin koulutus ja maakunnan useat merkittävät valtakunnalliset musiikkitapahtumat ovat tästä osoituksena. Musiikin ohella Keski-Pohjanmaa on myös vahva metsämaakunta. Metsäluonnolla on täällä merkittävä osuus, ja elinkeinoelämässä on metsätaloudella huomattava vaikutus.

Metsällä ja musiikilla on luonnollisesti ollut kiinteä yhteys maakunnan ihmisten elämässä. Metsästä on etsitty sopivat puulajit keskipohjalaisiin soittimiin. Metsäluonto on monella tavalla vaikuttanut musiikkiharrastukseen ja musiikkielämän kehitykseen. Metsä on innoittanut niin säveltäjiä kuin laulujen laatijoitakin. Esimerkiksi kokkolalaisen säveltäjän Erik Fordellin sinfonioiden ja muiden sävelteosten sisällössä voi selvästi aistia metsäluonnon vaikutuksen. Maakunnassamme syntyneissä lukuisissa musiikkiteoksissa ja lauluissa tulevat niin ikään metsäluonto ja metsän puut esille. Tästä voisi ottaa monia esimerkkejä.

Puusoittimet metsän antimista

Metsän puita ja kasveja on käytetty soittimien valmistuksessa jo ammoisista ajoista täällä Keski-Pohjanmaalla. Paimenien tuohitorvet tehtiin koivun tuohesta ja keväisin valmistettiin leppä- ja pajupillit metsän kasveista. Vanhin soittimemme jouhikko valmistettiin niin ikään joko kuusesta, männystä tai lepästä. Kun jouhikon jouset tehtiin hevosen häntäjouhista oli silläkin yhteytensä metsään, olihan hevonen tärkeimpiä metsätöiden suorittajia ihmisen ohella. Kaunissointuiset kanteleet ja arvokkaat viulut saivat myös hienot sävelensä joko kuusipuusta tai komeasta hongasta. Ilman metsää ei siis musiikin maailma olisi elänyt.

Maakunta- ja kotiseutulaulut

Laulut ovat aivan oma lukunsa metsäyhteyksistään. Keski-Pohjanmaalle omistettu maakuntalaulu jo kertoo luonnon puista. Kalajokisen kanttorin ja musiikkimiehen Oskari Metsolan säveltämä ja sanoittama Keski-Pohjanmaa kertoo tästä 3:ssa

säkeistössään: *Virtaimme juuret juontavat niin kauas syömmeen Suomen,/ ne rannan tuomet, pihlajat juottavat joka huomen.*

Virolaissyntyisen veteliläisen opettaja Aapo Ihon sanoittamassa Perintö-laulussa, joka syntyi Vetelin museon vihkiäisjuhlaan 1932 ylistetään aluksi korven valloittajia.

Toinen säkeistö jatkuu:

Nää jokirannat metsineen ne miellytti ne veti. Ja ensimmäiset kaskimaat ne suunniteltiin heti.

Kälviäläinen kansanlaulu Tääll' Pohjanlahden rannalla myös kertoo toisessa säkeistössään metsäluonnosta hyvin ihastuneesti: *Tääll' ompi laakso lauhkea ja lehto kaunis, tuuhea, tääll' aallot loiskii, metsä soi, laulumme kanssa huminoi.*

Lohtajalaisen Eino Hirven Kotiseudun laulussa korostetaan niinikään metsäluonnon merkitystä: *Te männiköt pihkan tuoksuineen, hiekkarantasi laineineen. Ah teille rintamme sykähtää, teille laulumme helkähtää.*

Keskipohjalaiset kansanlaulut

Myös keskipohjalainen kansanlaulusto sisältää runsaasti metsään ja puihin liittyvää aineistoa. Kansanlaulu Pohjanpojat kulukee muistaa ympäröivän metsän: *Lintuin äänet raikaa, kun poikain laulu kaikaa kulkeissamme metsissä ja vetten pääll'.*

Surullista yksinäisyyttä valittava poika puolestaan puhkeaa laulamaan: *Voi miten ikävä yksin on olla ja istua illansuuta. Taivas on mustissa pilvissä ja tuuli pieksää puuta.*

Luonnonpuuhun vertaa keskipohjalaisen kansanlaulun tyttö itseään, kun hän laulaa: *Olin minä ennen iloinen, kun olin nuorena: kasvoini kuin kedon kukkainen ja tuomi tuoreena.*

Kansanlaulun poika puolestaan lähtiessään mammansa majasta tuumii rempseästi: *Ja tuuli se tuuli hiljallensa ja puuta keinutteli. Tyttö se aitan rappusilla liinaa heilutteli.*

Toinen poika puolestaan on löytänyt rikkaamman talon tyttären ja sanoo suorat sanat entiselle heilalleen: *En minä enää sinusta huoli, kun oot pitkä ja laiska. Enkä enää eriäiskään, vaikka kivetkin kiljuis, puut puhkeis, maa halkeis, meri mustaksi muuttuis.*

Erokirjaa kirjoittava poika vertaa eroaikeitaan metsän pensaisiin ja puihin näin: *Kataja se kasvoi kartanolla ja juuret leviällä. Erokirjan kullalleni annan mielellä keviällä. Tuomella kukka valkoinen ja varreltansa musta, paremmistakin eronnut olen saatikka sitten susta. Kataja se marjan kasvoi iliman kukkimista, ja minä se pääsen tyttöjen aittaani iliman tukkimista.*

Ison talon perijä puolestaan rehvastelee uhmakkaasti: *Komian talon klasin alla kravahteli haapa. Ei minun kultani herra oo, se on talonpoika raaka.*

Puun varjosta sai lohtua sekin heilansa menettänyt poika, joka lauloi: *Henttuni kuoli ja haudan kaivatni tammen lehvän alle.*

Eräs toiselle pojalle tyttänsä menettänyt puolestaan miettii: *Kuusi on metsän kuningas ja kataja on väärä. Oliko sulla toisen poijan, oliko sulla toisen poijan kanssa huvitella määrä.*

Uusimmat keskipohjalaiset laulut

Nykypäivän keskipohjalaisessa musiikissa ja lauluissa metsällä on edelleen tärkeä asema. Kansanmusiikin viime vuosikymmenien merkittävin keskushenkilö Konsta Jylhä oli todellinen metsien mies. Hänelle metsä ja luonto oli keskeinen musiikin lähde. Hänen tunnettuja tavalla tai toisella suoraan metsään liittyviä sävellyksiään ovat mm. Metsämarssi, Miilunpolttajan polska, Vanhalla tervahaudalla, Metsäkylän sottiisi ja Nikkarin polkka. Muutama viikko sitten Toholammin kirkossa Vocalistien konsertissa esitettiin Konsta Jylhän Suvivirsi, jossa siinäkin metsällä oli tärkeä osansa.

Lukuisissa pitäjälauluissa metsäluonto ja puut tulevat yhä uudelleen ja uudelleen esille. Toholampilainen Martti Yli-Kotila on säveltänyt Aili Määttälän sanoittaman Toholampi-marssin, jonka kolmas säkeistö alkaa: *Toholampi, on laaksosi autereinen,/ tutut kalliot, harjanteet,/ polut kätköissä metsien siintävien, eräjärvies kuulaat veet.*

Aatto Saksolan säveltämässä Alavieskan kotiseutulaulussa Eeva Eerola kuvailee: *Jukulaisen soiset maastot lintukantaa kasvattaa.*

Halsuan järven laulussa Terttu Mastokangas runoilee: *Tää köyhä, karu on seutu vain, vaan silti tunnen mä omanain. Sen metsät, pellot ja vainiot, rantain rauhaisat ruohistot.*

Esko Peltola kuvaa kotipaikkaansa Kannusta Esko Hirven säveltämässä kotiseutulaulussa: *Mä muistan jokirantas ja hiekkaharjantees. Ja pienet metsälammet siellä hohtaa. - - - Poleenharjun päältä nään mä kotiseutuni. Sielt' jokilaakso silmiin siintää. Ja Mutkalammin Hietajärvi kirkkahin, Eskolassa Leppilampikin. Myös Niskankoski ain' kuohuaa vapaana ja Linnanharju huokuu syvää rauhaa.*

Aaro Kentalan säveltämä ja sanoittama Kaustisen kotiseutulaulu ei sekään unohda mainita metsää: *Tuttu myös on laakson tie, niemet, notkot, kalliot, pellot metsän raiviot. Raija Ritän Laulussa Kälviälle saa metsä oman osuutensa laulun viidennessä säkeistössä: Metsät mittavat tuulilta turvansa tuo,/ lammet pienoiset pienoiset piilossa puiden,/ luontopolkuja kiertämään kutsuvat nuo,/ sinne yllä ei ei katseita muiden./ Hiljaisuutta ken kaipaa, sen voi tavoittaa./Kotiseutumme laulumme saa.*

Ullavan laulussa Erkki Yli-Länttä ylistää kotiseutuaan: *Läpi tuiskunkin tuun,/ vaikka vain pitkospuun,/ minä jalkaini alle saisin./ Kukkuu kähkönenkin,/ täällä kaunehimmin,/ pihapuu' jonka istutin. Laulussa Sieville Martti Härkönen runoilee: Honkaisilla harjanteilla puissa tuuli huminoi,/ pellot varrella sen aukee, siinä mun on kotimaa. - - -Louen kalliolta katson, tuolla siintää Sievin maa./ Uhrihonka urheasti latvustansa kohottaa./ Juuret kasvaa kalliosta, siellä myös on juuret mun.*

Oi Pyhäjärvi –laulussaan Hilja Väliaho tuo esiin metsäisen luonnon: *Oi Pyhäjärvi unhoittaako voisin/ mä metsikkösi tummat tuuheat./ Ja muistoako kaunimpaa muu loisi/ kuin salojärves' virtas viehkeät./ On täällä meillä marjaisimmat mäet/ ja autereiset siniselänteet,/ tääll'*

kaihoisimmat kukkuu kotikäet/ ja kirkkahimmin siintää kuulaat veet. Metsään läheisesti liittyvä puiden uitto saa Martta Vikmanin Perhonjoki-laulussa oman huomionsa: Sen virtaan pöllit aikoinaan/ laskettiin kauaks' kulkemaan./ Siell' kohtas monet uittajat, rannalla neidot kauneimmat.

Kotiseutulaulujen ohella myös tanssi- ja pelimannilauluissa metsä ja puut saavat oman huomionsa. Veteliläinen Marjatta Pulkkinen valittaa tanssilaulussaan: *En voi kulkea kanssasi metsän siimekseen. Voin vain kirjoittaa kirjeeni pilveen siniseen.* Veteliläis-kokkolainen Impi Pollari-Malmiaho tunnelmoi Heikin jenkassaan: *Niin hetkessä silloin soinnun saa,/ ympäröivää metsää kuunnellen.*

Halsualais-toholampilainen opettaja Heikki Rutanen palaa Kevätvalssissaan karjankellojen aikaan: *Kukkuu, kuusikko soi! - - Pihlajat kunnailla kukkii, tuomi tuoksuu aikaan toukokuun, sulle kultaiset vuodet tuo käki kukkuu luona koivupuun.*

Monien laulujen tekijä himankalainen Heimo Anttiroiko on säveltänyt samasta pitäjästä kotoisin olevan kirjailija Pentti Lahden leikkisän runon Hiiri hongan latvassa. Tämän metsään liittyvän tarinan päätös kuuluu: *Ja koko metsään kiiri nyt kaikki kuiskien: ei ole puussa hiiri, vaan halli hirmuinen.*

Matti Palo ja musiikki

Esimerkkejä voisi luetella vaikka kuinka paljon. Riittääköön nämä kuitenkin todistamaan, että metsä ja musiikki ovat Keski-Pohjanmaan vahvuuksia ja ne kuuluvat kiinteästi yhteen. Mutta nämä molemmat yhdistävät myös tämän juhlaseminaarin keskushenkilöä.

Professori Matti Palo on valtakunnallisen ja kansainvälisen metsäntutkimuksensa ohella merkittävä metsätalouden edistäjä ja vaalija. Ehkä kuitenkin kaikki eivät tunne hänen merkitystään myös Keski-Pohjanmaan musiikkielämän kehittäjänä. Ei ollut varmaankaan sattuma, että Matti nuorena metsänhoitajana Englantiin suuntautuneella opintomatallaan hakeutui Walesiin Llangollenin kansainvälisille musiikkijuhlille. Sieltä hän sai neljä vuosikymmentä sitten idean kansainvälisten kansanmusiikkifestivaalien järjestämiseksi Kaustisella. Ideaa hän oli itse 1968 toteuttamassa ja on vaikuttanut sen jälkeen festivaalien kehittämiseen vuosikymmenien ajan.

Kaustisen festivaalien ansiosta Keski-Pohjanmaan sekä koko Suomenkin kansanmusiikki on viime vuosikymmeninä elänyt merkittävän kehitys- ja uudistusvaiheen. Tapahtumalla on ollut myös huomattava merkitys kansainvälisen tunnettavuuden lisäämisessä. Metsä ja musiikki ovat kulkeneet rinta rinnan globaalin kehityksen kanssa, jossa kehityksessä Matti Palolla ei ole aivan vähäinen osuutensa.

Sydämelliset kiitokset ja onnittelut Keski-Pohjanmaan metsän ja musiikin edistäjälle!